

O óorro rrom taj o borzo

A szegény cigány és a sündisznó

A cigány mesék az európai folklór páratlan értékét jelentik. Olyan igazság ez, amely ma már semmiféle bizonygatását nem igényel. A kötet olyan cigány meséket tartalmaz, amelyeket a romani nyelv cerhár és vend dialektusában rögzítettünk. A kisbajomi vend roma – a magukat az anyanyelvükön vendetika roma-nak nevező – közösség jeles mesemondójától, Pápai Mihálytól hat mese olvasható a könyvben. Két mesét a hodászi cerhár közösségben gyűjtöttem 1990-ben. A következő években az adatközlők sajnos elhunytak, a mesék magyar nyelvű fordításait az unokáik mondták hangszalagra. Megtisztelő érzés és kedves emlék marad számomra, hogy a hodászi Phuklo Mihály és Görög Mihály bácsik társaságában lehettem, és hallgathattam a meséiket. Köszönet az unokáiknak, Lionnak és Gabinak, hogy kérésemre vállalták a mesék magyar nyelvű hangfelvételét. Pápai Mihály és családjának barátsága segít ahhoz, hogy több közös munkával is hozzájáruljunk a vend romák néprajzának mélyebb megismertetéséhez.

A cigány mesék és mesélési szokások élő voltát a jelenre jellemző elemek, tárgyak, élethelyzetek és sorsok beáramlása igazolja. Elmondóik a meséikbe szövik a vágyaikat, tapasztalataikat, a világról alkotott nézeteiket. Történeteik többsége kalandokban, csodás, fordulatos eseményekben gazdag. A mese-szövegre a motívumok szokatlan, szabad kompozíci-

ója jellemző. Jellegzetes a kezdő köszöntés, az áldás-kérés és a záró forma. Előfordul, hogy a mesemondó az egymást követő kalandokat, epizódokat oly módon fűzi egymás mellé, hogy a történet nem zárul le ott, ahol a mese szerkezeti felépítése megkövetelné. A mesehősök ábrázolásával, olyan életbölcseket, erkölcsi értékeket közvetítenek felénk, amelyek a hagyományos cigány kultúra értékei, és amelyek ma is jelen vannak életünkben.

A cerhár közösségekben meséléskor időnként a hallgatóság is bekapcsolódik a „los-los” (öröm, öröm!) kiáltással jelezve, hogy figyelmesen hallgatják a mesélőt. Ezeknek ugyanakkor bátorító, bajhárító szerepük is van. Más alkalommal a cselekmény kommentálják, párhuzamot vonnak a múlt és a jelen eseményei között.

A vend mesemondó a hallgatósághoz intézett kiszólásaival „mas”, „kokalo” – „hús, csont” és a hallgatóság válaszadási „kötelezettségével” az állandó kapcsolatot kívánja fenntartani. A hallgatóság befolyásolja a mesét. Esztétikai elvárásaiknak megfelelően variálódhatnak a motívumok, illetve a mesén belül váltakozhat a nyelvhasználat is. Az utóbbira példaként szolgál a „Tündér Szép Ilona...” mese. A hallgatók között cigányul nem beszélő fiatalok is voltak, s kedvükért a mesélő gyakran váltott magyar nyelvre.

Szándékosan nem térek ki a mesék eredetiségének tárgyalására. Egyetértek Roman Jakobson állításával, aki szerint korunk folkloristáinak nem az a feladata, hogy a folklór szövegek eredetét kikutassák, hanem az, hogy megvizsgálják a kölcsönzés folyamatában megmutatkozó választások mibenlétét, a szelekciós elveket, a változásokat és a szövegek alakulását. Ebben a perspektívában a kölcsönzés és az átalakítás újjáteremtés, vagyis alkotó tevékenység.

Fontos feladatnak tartom a jövőben, hogy a mese-szövegek folklorisztikai vizsgálatával, anyaguk rendszerezésével hozzájáruljunk ahhoz, hogy a cigány mesék elfoglalják méltó helyüket a nemzetközi népmese-katalógusban.

A könyvet Milák Brigitta és Balogh Tibor illusztrálta autentikus képekkel. Köszönet illeti őket éppúgy, mint dr. Marcel Courthiade nyelvészt a szakmai támogatásért.

A mesék hozzátartoznak mindennapi életünkhöz, színessé teszik egyhangú hétköznapijainkat. A kiadó (a Romano Kher és a Fővárosi Cigány Önkormányzat) nevében kívánom, hogy a könyv, a hozzá tartozó CD-vel együtt hozzon örömet minden olvasójának és hallgatójának.

Rézműves Melinda

néprajzkutató,

a mesék gyűjtője, a kiadvány szerkesztője